

СТАНОВИЩЕ

**за дисертационния труд на
РОСИЦА ИЛИЕВА НИКОЛОВА**

**докторант към Институт за изследване на изкуствата - БАН
на тема:**

**МНОГОГЛАСНИ БОГОРОДИЧНИ ПЕСНОПЕНИЯ
В ТВОРЧЕСТВОТО НА БЪЛГАРСКИ И РУСКИ АВТОРИ
ОТ КРАЯ НА XIX ДО СРЕДАТА НА XX ВЕК**

**за присъждане на образователната и научна степен *доктор*
по научната специалност *Музикознание и музикално изкуство***

**Автор на становището: проф. дн Марияна Булева-Петрова
Катедра „Музика“, Педагогически факултет,
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“**

Дисертационният труд е посветен на изследователска проблематика с непреходна стойност, което изначално придава на темата актуалност и значимост. Въпросите, свързани с многогласната музика, създавана от българските композитори за богослужебната практика, са съществени, тъй като касаят един от определящите „потоци“ на творческо вдъхновение във визирания период. Едва ли съществува музикален обект с по-висок коефициент на изследователска сложност. В него се пресичат всички духовни напрежения на времето и достигането до сърцевината на проблема изисква концептуална позиция с ясна методологична ориентация на изследователската мисъл. Отговорността нараства и от обстоятелството, че в последните десетилетия върху изучаването и осмислянето на многогласната църковнопевческа практика са вписали приноси редица изтъкнати български изследователи.

Конкретният обект – богородичните песнопения – не се е превръщал в център на самостоятелна разработка и това несъмнено определя новостта на темата и предизвиква интерес. Авторката има своите силни и основателни мотиви за насочване към проблема. Завършила е Теоретико-композиторския и диригентски факултет на Музикалната академия – магистърска степен по специалността Хорово дирижиране с дипломна

работа „Православните хорови творби на протоерей Кирил Попов“, която е издадена. В периода 1998–2011 г. е била главен диригент на смесения камерен хор при Храм – подворие на Московската патриаршия в София „Св. Николай Мирликийски“, участвала е в провежданата от проф. Мирослав Попсавов „Лятна академия по православна църковна музика“ в Клисурския манастир, както и в обучителен курс по източноцърковно пеене към Енорийски център „Покров Богородичен“. Притежава магистърска степен по богословие от Богословския факултет към Софийски университет „Св. Климент Охридски“. Реализирала е специализация по дирижиране в Санктпетербургската консерватория. Създател е на Камерна вокална формация „Одигитрия“, която е хор при храм „Рождество Богородично“, София. Всички тези факти са сериозна предпоставка за познаване в дълбочина на богослужебния ред и богослужебния репертоар, а също и на богословските основи на църквата. Едновременно с това компетентностите на авторката пораждаат и високите очаквания към изследването.

Дисертационният труд е в обем на 129 стр. основен текст, 9 приложения; библиография от 106 заглавия, от които 100 на кирилица и 6 интернет източника: 4 на кирилица, 1 на гръцки и 1 на латиница. Разработката е структурирана в Увод, две глави и Заключение.

В увода на дисертацията като предмет на изследването са излъчени многогласните богородични песнопения на Добри Христов, Петър Динев и Павел Чесноков. Като цел е формулирано намерението да се представи в исторически план развитието на църковно-музикалната песенност от края на XIX до средата на XX в. – „периода на навлизане на многогласна православна хорова музика в България от Русия, където е възникнала по-рано, и постепенното създаване у нас на композиторско богослужебно творчество с национален облик“ (с. 12). Крайната цел на проучването е „да се изведат общите идейни принципи и специфични похвати“, използвани от

тримата композитори в творбите им. Именно в светлината на така формулираната цел се определят задачите, а в първата глава авторката тематизира проблематиката на многогласието чрез един „Кратък исторически преглед“. Той включва три акцента: предпоставките за зараждане на Новото направление в руската духовна музика и ролята на Степан Смоленски за неговото инициране и осъществяване; възприемането на многогласието в България (в светската и църковната музика); дискусията за истинското българско църковно пеене. Остава известна неяснота защо за постигане на поставената цел са избрани именно богородичните песнопения или, обратно, защо изследването на богородичните песнопения поражда именно такава цел.

Ще поставя и още един въпрос. В увода се подчертава, че досега „не е осъществена научно-изследователска работа върху **богородичните песнопения** като жанр в православно богослужение на поместната ни или на руската църковна традиция“ (с. 5). Същевременно се уточнява: „Творбите са в различни църковно-песенни жанрове: тропари, кондаци, „Достойно ест“, догматици, стихирни, светилни, ирмоси, причастни и други“. Остава неизяснено обаче в какъв смисъл или по какъв класификационен критерий богородичните песнопения са жанр, след като в него влизат множество църковно-песенни жанрове. Ето защо бих препоръчала, ако авторката продължи да работи върху проблема, да създаде специална глава или раздел, който да бъде фокусиран върху обекта на изследване – самите богородични песнопения, като обхване обстойно техните жанрови признаци и аргументира основанията именно те да бъдат музикална основа за постигане на крайната цел – възможността през тяхната призма да бъдат провидяни същностните характеристики на църковното многогласие.

Във втора глава е предприето изследване на богородичните песнопения в творчеството на Добри Христов, Петър Динев и Павел

Чесноков. За всеки автор са представени в табличен вид творбите, които са в полезрението на изследователския интерес. Осъществени са и кратки хармонически анализи на многогласни композиции, както и на забелязани полифонически похвати в тях. Самите анализи се нуждаят от задълбочаване или поне от придвижване до по-съществени наблюдения. Например упоменатото на не едно място присъствие на минорната субдоминанта в мажор не бива да се разглежда самоцелно като единичен акорд, а в контекста на характерната плагална връзка, в която той присъства. На този етап проведените анализи водят единствено до статистически по тип емпирични обобщения. Те не могат да генерират изводи с по-широк периметър на действие. Но ако се постигане по-убедителна съгласуваност между обект и цел, извършената аналитична работа би могла да се впише в бъдещо изследване на *музикалния език* в православната *многогласна* църковна музика с принос към неразработвания до сега проблем за жанровите му проявления.

Авторката е вложила усилия в това да установи мелодическите първооснови на разглежданите богородични песнопения. Прецизната работа с архивни материали ѝ е предоставила възможността да постигне идентификация на следните монодийни песнопения: „Достойно естѣ“, дадено на Добри Христов от Атанас Манов и намереният в архива на БАН оригинал – „Достойно естѣ“ на трети глас от *Петър Ефески*, публикувано в Псалтикийната литургия на Манасий Поптеодоров (1905); „О тебе радуется“ в творчеството на Петър Динев („Констатирах, че като основа на многогласната композиция Петър Динев е използвал за първообраз едноименното песнопение на глас 8 от хаджи Ангел Иванов Севлиевец, което Динев превежда от невми на западен нотопис и публикува в Църковно-певчески сборник“ (с. 68)); Атонското „Достойно естѣ“ в творчеството на Атанас Николов и в руски композиции. Освен това във връзка с богородичните творби на Добри Христов авторката констатира

наличието на „определен интерес у автора към стилистиката на едногласното псалтикийно пеене, към което той не е хранил особен пиетет в по-ранните си творчески години, а едва в един по-късен етап от живота си“ (с. 43). Изредените констатации могат да се определят и като основен принос на разработката.

Дисертантката е формулирала и още един съществен принос (сред посочените от нея 7 приносни резултата): „Открита е принадлежността към конкретен богослужебен чин на известен брой песнопения от класификацията на посочените въз основа на заложените в тях химнографски текстове, като е дискутирано мястото на изпълнение на проучените произведения в богослужебните последования“. Росица Николова има голям практически опит, който ѝ помага прецизно да се ориентира в тази проблематика и да внесе съществени за изследването допълнителни уточнения, свързани с чинопоследованията. Може би една по-различна или вътрешно разчленена с подзаглавия структура би избегнала наративния характер на текста и по-ярко би открила мястото на приноси от типа на последния. За това биха допринесли и таблиците, ако последната им колона „Богослужебна употреба и/или характеристики“ беше разделена в две самостоятелни колони, за да може всяко песнопение да получи характеристика и по двата критерия.

Росица Николова е реализирала четири публикации по темата. Авторефератът е изготвен според изискванията.

Въз основа на всичко казано дотук ще подкрепя решението да бъде дадена образователната и научна степен „Доктор“ по научната специалност Музикознание и музикално изкуство на Росица Николова.

20.12. 2018

Изготвил становището:.....

(проф. д.н. Марияна Булева)